

Nota edytorska wydawcy rosyjskiego

Podróż sentymentalna

Niniejsza publikacja *Podróży sentymentalnej* oparta jest na pierwszym wydaniu utworu (Moskwa–Berlin, 1923). Składają się na nią wcześniej wydane książki Szkłowskiego: *Rewolucja i front* (1921), która stanowi pierwszą część *Podróży sentymentalnej*, oraz *Epilog* (1922), który został włączony do drugiej części zatytułowanej *Za biurkiem*.

Książka *Rewolucja i front* została napisana w ciągu trzech miesięcy – od czerwca do sierpnia 1919 roku – na zamówienie wydawnictwa Zinowija Grzebina (zapewne na potrzeby planowanej serii *Dzienniki rewolucji*, w której zamierzano wydać diarystykę mienszewików, eserowców i bolszewików, m.in. Fiodora Dana, Michaiła Libera, Anatolija Łunaczarskiego, Lwa Martowa (właśc. Julija Cederbauma), Aleksandra Potriesowa, Nikołaja Suchanowa, Wiktora Czernowa. Ukazała się drukiem tylko raz, w 1921 roku, bez znaku firmowego wydawnictwa (usuniętego przez Grzebina, jak wspominał po latach Szkłowski, „na wszelki wypadek”).

Epilog, napisany na podstawie opowieści towarzysza broni Szkłowskiego, Łazara Zerwandowa, z czasów jego pobytu w Persji, został wydany w lutym 1922 roku, na stronie tytułowej Zerwandow był wymieniony jako współautor.

Podtytuł *Epilogu* to *Zakończenie książki „Rewolucja i front”*, a zatem, jak można przypuszczać, Szkłowski nie zamierzał dalej spisywać swoich wspomnień. Zmienił plany w lutym 1922 roku, kiedy w Berlinie została wydana książka Grigorija Siemionowa (Wasiljewa) *Bojewaja i wojennaja robota partii*

socjalistów-rewolucjonierów w 1918–1919 gg. (Działalność bojowa i wojskowa partii socjalistów-rewolucjonistów w latach 1918–1919). Na kontynuowanie wspomnień zdecydował się zaraz po ucieczce do Finlandii przed grożącym mu aresztem. 16 marca napisał stamtąd do Gorkiego:

Myślałem, że mnie piorun strzeli. Siemionow w swojej wydanej w Berlinie broszurze wymienił moje nazwisko. Chcieli mnie aresztować, szukali wszędzie. Ukrywałem się przez dwa tygodnie i w końcu postanowiłem uciec do Finlandii. Zabieram się do pisania dalszego ciągu *Rewolucji i frontu*. Nie wiem, jak będę mógł żyć bez ojczyzny. W każdym razie udało mi się uniknąć losu Gumilowa.

24 marca napisał kolejny list do Gorkiego: „Skoro Siemionow opisał wiele z tego, co robiłem, chcę napisać o tym książkę. Ja napiszę lepiej”. W czerwcu 1922 roku dotarł do Berlina, gdzie ukończył (w tym samym czasie, gdy w Moskwie rozpoczęły się procesy eserowców) swoje „zeznania” – część zatytułowaną *Za biurkiem*. Pełne wydanie książki ukazało się w 1923 roku. Kolejne wydania *Podróży sentymentalnej* (1924, 1929) były już mocno okrojone przez cenzurę.

Niniejsza edycja jest pierwszym w języku rosyjskim wydaniem opatrzonym komentarzami historycznymi. Pozostawiamy niektóre osobliwości zapisu toponimów, komentując tylko nieliczne spośród nich. Wszystkie daty sprzed 14 lutego 1918 roku odnoszą się do starego stylu (kalendarz juliański).

Wielu wymienionych przez Szklowskiego osób nie udało się zidentyfikować.

Zoo. Listy nie o miłości albo Trzecia Heloiza

Książka została napisana wiosną 1923 roku i w tym też roku po raz pierwszy opublikowana. Jej tekst w licznych późniejszych edycjach (poczynając od drugiego wydania w 1924 roku) bywał skracany bądź też uzupełniany nowymi fragmentami. Ponieważ owe późniejsze uzupełnienia włączono do wydania utworów Szklowskiego *Podróż sentymentalna* (Moskwa 1990), zdecydowaliśmy się na odtworzenie pierwodruku książkowego, będącego najwierniejszym odzwierciedleniem pierwotnego zamysłu autora.

Trzecia fabryka

Niniejsza publikacja, oparta na pierwszym wydaniu książkowym (1926), jest nieznacznie skorygowana, zgodnie z zachowaną ostateczną wersją rękopisu i korektami. Pierwszy zarys książki powstał w lecie 1925 roku. Intensywna praca nad tekstem trwała od jesieni 1925 roku do zimy 1925/1926 roku. W marcu 1926 roku *Trzecia fabryka* została ukończona.